

Když se státní pokladna potká s realitou obce

Roman Kalabiška a Luboš Komárek

Diskuse o tom, jak by obce měly nakládat se svými volnými prostředky, často vypadá na první pohled velmi jednoduše. Z makroekonomického pohledu se zdá logické, aby přebytky obcí končily v tzv. státní pokladně u centrální banky. Stát by tak mohl levněji financovat svůj dluh a veřejné finance jako celek by fungovaly efektivněji. Jak ale ukazuje naše anekdotická zkušenost z několika menších obcí, cesta od ekonomické logiky k praktickému fungování může být překvapivě složitá. Právě na toto téma se zaměříme v našem blogovém příspěvku.

Státní pokladna je centrální bankovní účet a účetní systém státu zabezpečovaný ČNB v prostředí nazývaném ABO-K. Státní pokladna je taková „nervová soustava“ veřejných financí – sbírá informace, vyhodnocuje je a umožňuje státu jednat. ABO-K je pak technické „srdce“ státní pokladny, přes které proudí peníze státu. Účet zde mají hlavně ti, kdo hospodaří s veřejnými penězi nebo jsou přímo napojeni na státní rozpočet. Díky státní pokladně má stát přehled o svých peněžích a řídí, kolik jich přichází a za co se utrácejí.

Z pohledu veřejných financí je argument pro co nejširší využívání státní poklady jasný. Platí to i pro samosprávy. Pokud obce a kraje ukládají volné finanční prostředky do systému státní pokladny, pomáhají tím snížit potřebu financování státu na finančních trzích. Každá koruna uložená v tomto systému tak může nepřímo přispět ke snížení dluhové kvóty země a ke zlevnění financování veřejného sektoru. Pro stát jde o opravdu chytré řešení, které funguje v řadě zemí.

Vyšší úrok nebo komfort bankovníctví 21. století? Ano, „to je to oč tu taky běží“! Starostové a účetní obcí musí každodenně řešit jak co nejvýhodnější úročení obecních peněz, tak i praktické fungování bankovních služeb. Státní pokladna by měla být dostatečně lákavá pro obce svým mírně vyšším úročením, než obvykle nabízí bankovní domy. Úrok by měl být rozumně motivační. Selsky řečeno mírně vyšší než úročení prémiových klientů u komerčních bank. Ale příjemné prostředí elektronického bankovníctví včetně mobilní aplikace, okamžité platby, kontrolu zůstatků bez zpoždění či pohodlné provádění běžných platebních operací však státní pokladna provozovaná systémem ABO-K České národní banky – na rozdíl od komerčních bank – zatím v plném rozsahu nenabízí. Avšak blýská se na lepší časy. Do roka a do dne by se měl systém ABO-K výrazně přiblížit elektronickému bankovníctví komerčních bank. To je důležitý posun, jednání mezi ČNB a ministerstvem financí již probíhají. Pokud by bankovní služby státní pokladny nebyly dostatečně uživatelsky přívětivé a přehledné, zůstala by z ekonomicky racionálního projektu státní poklady poměrně komplikovaná zátěž pro mnoho českých, moravských a slezských starostů a účetních.

Jenže každodenní život s řízením obecních financí v Česku ukazuje, že čas zde běží příliš pomalu. Dobře situaci ilustrují zkušenosti několika starostů s ukládáním peněz na termínované vklady u centrální banky, kde se stále bez papírové stopy zcela neobejdeme. Přestože obec má příslušný účet zřízený v systému ABO-K, samotné založení termínovaného stále nyní vyžaduje papírový příkaz s vlastnoručním podpisem zaslaný poštou. Zpracování pak trvá několik dní a celý proces připomíná spíše bankovní služby z minulého století než moderní digitální prostředí veřejné správy.

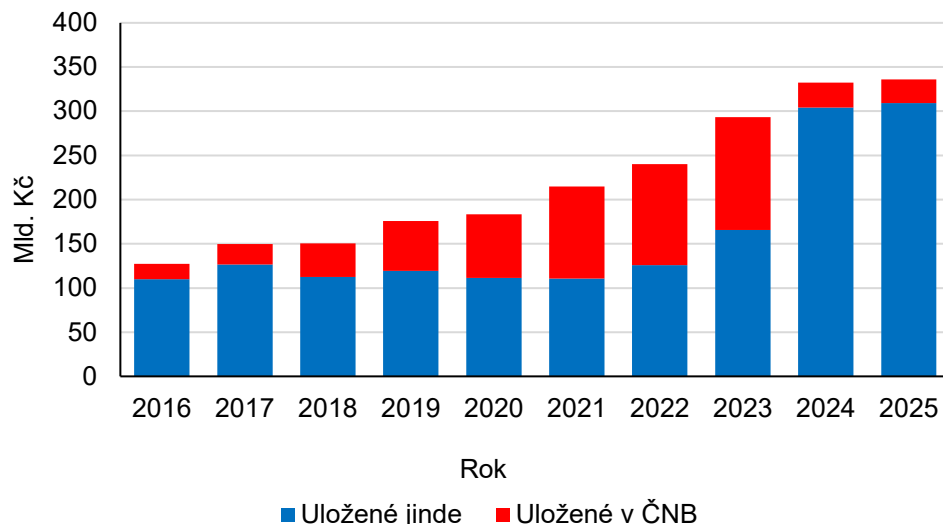
Přitom samotné obce často nemají problém systém státní pokladny využívat, jen kdyby byl rychlejší, přehlednější a bezpapírový. V popisovaném případě obec pravidelně ukládá část svých volných prostředků na tříměsíční termínované vklady, čímž zajišťuje bezpečné zhodnocení peněz a zároveň přispívá k fungování státní pokladny. Problém tedy není v ochotě samospráv spolupracovat, ale v praktickém nastavení služeb.

Do debaty navíc vstupuje ještě jeden argument ve prospěch státní pokladny: bezpečí uložených peněz. Ve zkrachovalé Sberbank CZ měly v době odebrání licence (začátek roku 2022) své finanční prostředky desítky obcí, měst, krajů a dalších veřejných institucí. Celkově šlo o nejméně 5 miliard korun. Určice, Jihlava, Bystřice nad Pernštejnem či Kraj Vysočina by mohly vyprávět. Tato epizoda připomněla, že i při správě veřejných financí existuje bankovní riziko – a že uložení prostředků u centrální banky představuje prakticky jedinou bezrizikovou variantu.

Kolik peněz tedy mají obce a kraje uložené ve státní pokladně vedené ČNB a kolik jinde? Na tuto otázku nám odpovídá níže uvedený graf 1. Jak je vidět, kromě let 2021-23 držely územní správní celky peníze povětšinou mimo státní pokladnu. Zmíněné tři roky souvisí s covidovým obdobím a vysokými

úrokovými sazbami. Za grafem se ale skýtá ještě druhý příběh, a to je „Praha“. Hlavní město má velmi specifickou pozici mezi ostatními kraji a obcemi. Přebytky jejího hospodaření se zřetelně projevují do celkového výsledku. Příkladem jsou skokové posuny v letech 2024 a 2025, kdy Hlavní město Praha přesunulo velkou část svých prostředků ze státní pokladny do nejmenované komerční banky.

Graf 1: Úspory územních správních celků (v mld. Kč)

Poznámka: údaje za obce s počtem obyvatel nad 5 tisíce (227 obcí v ČR) a 13 krajů
Zdroj: Státní pokladna MF.

Řízení peněz ve veřejném sektoru tedy není jen o aplikaci ekonomických teorií, ale také o každodenních administrativních procesech. To, co na úrovni ministerstva nebo z pohledu ekonomických analýz vypadá jako jednoduché opatření, může na úrovni obce znamenat desítky drobných a mnohdy naprosto zbytečných administrativních kroků. Možná pomůže jednoduché přirovnání.

Řízení veřejných financí je trochu jako řízení velkého orchestru. Z pohledu dirigenta je důležité, aby celek zněl harmonicky. Jenže každý hudebník zároveň potřebuje dobře naladěný nástroj a čitelné noty. Pokud některý nástroj hraje zpožděně nebo podle starého zápisu, celý orchestr začne drhnout – i když je skladba napsaná skvěle. Podobně je to i s financemi obcí. Makroekonomická logika může být správná, ale bez moderních a uživatelsky přívětivých nástrojů se těžko promítne do praxe. Pokud se podaří zlepšit technické fungování systému státní pokladny, a ta jednání již probíhají, může se z dnes spíše komplikovaného procesu stát běžný nástroj spolupráce mezi státem a obcemi. A právě v tom spočívá jeden z klíčových úkolů moderní správy veřejných financí.